

جایگاه ایران در بازار افغانستان؛ فرصت طلایی چابهار

افغانستان کشور هم مرز و هم زبان با جمهوری اسلامی ایران است و روابط تجاری این دو کشور همواره مورد توجه فعالان اقتصادی در دو سوی مرز بوده است.

از سوی دیگر برای تجار ایرانی، بازار افغانستان همواره به دلیل اشتراکات فرهنگی و سهولت دسترسی بازاری جذاب است.

همچنین افغانستان به علت توسعه نیافتگی و عقب ماندن بخش صنعتی و تولیدی آن، نیاز شدیدی به واردات دارد. هر چند که در این کشور روحیه مصرف گرایی کمتر است، اما متنوع نبودن اقتصاد آن باعث شده تا بسیاری از کالاهای مصرفی روزمره را نیز از سایر کشورها وارد کند. علاوه بر موارد فوق باید توجه کرد که ایران از لحاظ صنعتی توانایی تامین بسیاری از نیازهای جامعه افغانستان را با قیمتی مناسب دارا می باشد و از سوی دیگر بخش قابل توجهی از جامعه افغانستان نیز علاوه بر همسویی فرهنگی با جامعه ایران، تجربه مهاجرت و زندگی در ایران را داشته و با کالاهای ایرانی آشنا هستند و به استفاده از این کالاها تمایل جدی دارند.

یکی از مهمترین نکات درباره تجارت ایران با افغانستان، استعداد جمعیتی افغانستان است. در سال ۲۰۲۰، جمعیت افغانستان در حدود ۳۸ میلیون و ۸۰۰ هزار نفر تخمین زده می شود. بین ۴۲ تا ۴۵ درصد از این جمعیت زیر ۱۵ سال هستند و حدود ۵۵ درصد نیز بین ۱۵ تا ۶۵ سال قرار دارند. در سال ۲۰۱۷، ۵/۲۲ درصد از جمعیت این کشور بین ۱۵ تا ۲۴ سال سن داشتند. در واقع در حالی که پنجره جمعیتی ایران رو به بسته شدن است و جمعیت ایران رو به میانسالی می رود، افغانستان تا چند دهه آینده کشوری جوان خواهد بود که نیاز روزافزونی به همکاری در حوزه های مختلف با کشورهای همسایه اش برای پاسخ به نیازهای رو به رشد این جمعیت خواهد داشت.

فرصت طلایی ایران

براساس آمارهای سازمان تجارت جهانی (WTO) در سال ۲۰۱۸ افغانستان بیشترین واردات کالا را از ایران داشته که نشان از فرصت طلایی برای تجار ایرانی دارد. آمارها نشان می دهد که در این سال کشورهای ایران (۱۷ درصد)، چین (۱۵)، پاکستان (۱۴)، قزاقستان (۱۰ درصد)، ازبکستان (۷ درصد)، ترکمنستان (۵ درصد) و هندوستان (۴ درصد) به ترتیب بیشترین نقش را در خصوص تامین کالاهای وارداتی کشور افغانستان داشته اند. این روند به همین شکل تا کنون ادامه یافته است، اگرچه کشورهای دیگر همچون آمریکا، مالزی و... نیز هستند که حجم صادرات کمتری به افغانستان دارند.

وجود کیلومترها مرز زمینی مشترک در کنار فرهنگ و زبان مشترک باعث شده تا تجار ایرانی به راحتی بتوانند نیازهای صادراتی این بازار بزرگ را تشخیص و برای صادرات محصولات ایرانی اقدام کنند.

هر چند که در این زمینه هنوز پتانسیل های زیادی برای فعالیت وجود دارد و کشورهایی مانند هند، چین و پاکستان از جمله رقبای ایران در بازار افغانستان به شمار می روند.

انتظار می رود که با توجه به سیاست های اتخاذ شده در خصوص تجارت با این کشور و بحث بندر چابهار در این خصوص، حجم تجارت دو کشور در سال های آینده افزایش پیدا کند.

نفت، انواع سوخت، محصولات روغنی، انواع سنگ های معدنی، گچ، سیمان و میکا، آهن و فولاد، محصولات پلاستیکی، تجهیزات پزشکی، تجهیزات تصویربرداری و انواع ماشین آلات، انواع روغن های گیاهی و حیوانی، شیشه و ظروف شیشه ای، انواع سبزیجات

خوراکی و میوه‌ها، لوازم خانگی به ترتیب مهمترین کالاهای پرتیرفدار در افغانستان برای واردات از طرف ایران است.

فاصله زیاد ظرفیت و وضعیت فعلی تجارت ایران و افغانستان

در حالی که ظرفیت وارداتی کالا به افغانستان حدود ۷ میلیارد دلار است اما در ۹ ماه ابتدای امسال ارزش کالاهای صادراتی به افغانستان فقط یک میلیارد و ۷۱۷ میلیون دلار بوده است.

براساس آمار اعلام شده از سوی گمرک ایران، حجم کل تجارت ایران و افغانستان یک میلیارد و ۷۱۹ میلیون و ۷۳۳ هزار دلار است. مهدی جوانمرد قصاب رایزن بازرگانی ایران در افغانستان در مورد وضعیت تجارت ایران با افغانستان گفته است: حدود نیمی از بازارهای کالاهای وارداتی افغانستان در اختیار ایران است. اما زیرساخت‌های لازم برای توسعه تجارت با این کشور فراهم نیست و زیرساخت‌های صادراتی در مرزهای شرقی با این کشور ضعیف است؛ بنابراین لازم است مسوولان مربوط در ایران و افغانستان در راستای توسعه همکاری تجاری و بازرگانی به این مساله توجه بیشتری داشته باشند.

نکته قابل توجه دیگر این که فقط کالا در جریان صادرات از ایران به افغانستان دارای اهمیت نیست، بلکه بخشی از حجم صادرات شامل خدمات فنی و مهندسی است و در این ارتباط رایزن تجاری ایران در افغانستان می‌گوید: سیاست ایران در تعاملات تجاری با افغانستان انتقال دانش فنی است، کشور افغانستان با ۴۰ میلیون جمعیت در بخش توسعه زیرساخت‌های صنعتی از ظرفیت بالایی برخوردار است، لذا فرصت‌های صادراتی قابل توجهی در بخش صادرات خدمات فنی و مهندسی توأم با انتقال دانش فنی برای ما فراهم است.

براین اساس با وجود ظرفیت بسیار قابل توجه ایران برای صادرات کالا به افغانستان، اما هنوز ایران نتوانسته از همه این توان و ظرفیت استفاده کند و ظرفیت صادرات کالا و خدمات مهندسی و فنی از ایران به افغانستان بسیار بیشتر از میزان فعلی است، اگرچه همچنان حجم قابل توجهی از بازار افغانستان در اختیار کالاهای تولیدی ایران است.

موانع گسترش روابط تجاری دو کشور

در عین حال مسیر روبه رشد و پیشرفت روابط تجاری ایران و افغانستان با موانعی هم روبروست.

اگرچه تجار ایرانی جایگاه مناسب و مستحکمی در صادرات کالا به افغانستان به دست آورده اند، اما در مقابل تجار افغانستان برای فعالیت در بازار ایران با موانع قابل توجهی روبرو هستند.

از یک طرف قوانین تجاری ایران و نظام اداری نیاز است تا روزآمد شود تا تجار خارجی با سهولت بیشتری در بازار ایران به فعالیت بپردازند. طولانی بودن روند امور اداری اعم از کسب اقامت، ثبت شرکت و رسیدگی به دعاوی در دادگاه‌ها، عدم امکان کسب مالکیت برای افراد حقیقی و حقوقی خارجی، عدم سرویس‌دهی مناسب بانکی، برخوردهای سلیقه‌ای و شخصی مدیران در قبال سرمایه‌گذار، وجود دید و نگاه بالا به پایین به مهاجران، عدم تضمین بازگشت اصل پول پس از سرمایه‌گذاری در ایران (تبدیل به ارز دولتی) و همچنین هزینه‌های حمل و نقل بالا برای کالاهای وارداتی از افغانستان از مهمترین موانع پیش رو برای فعالیت تجار افغانستانی در ایران به شمار می‌رود.

در عین حال هرچند تراز تجاری ایران با افغانستان با اختلاف قابل توجهی به نفع ایران مثبت است، اما ایرانی‌ها نیز از خریداران کالاهای تولیدی در افغانستان هستند. براساس آمار گمرک، گاو، گوسفند، بز، شتر، لوبیا، فلفل، بلال، دانه آفتابگردان، دانه کنجد، تخم سبزیجات، مکمل غذایی، سنگ مرمر، نخ، خودروی سواری و برخی قطعات خودرو از جمله کالاهای وارداتی ایران از افغانستان سال جاری هستند.

از سوی دیگر برای تجار ایرانی نیز، مسیر صادرات کالا به افغانستان با دشواری های قابل توجهی روبروست. ناامنی مسیرها و جاده های ترانزیتی، قاچاق کالا، انتقال مهاجران غیرقانونی در دو سوی مرز و همچنین برخی بی ثباتی های ناشی تنش های داخلی، جنگ و تحرکات طالبان در برخی استان های هم مرز با ایران مهمترین عواملی هستند که باعث شده تا تجار ایرانی برای صادرات کالا و فعالیت تجاری در افغانستان با دشواری و موانع بسیاری روبرو شوند، اگرچه مقامات دو کشور اعلام کرده اند که در تلاش برای تسهیل فعالیت فعالان اقتصادی در دو سوی مرز هستند.

